

قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران با تأکید بر وصیتنامه شهدا

دکتر اصغر افتخاری^۱، محمد جانی پور^۲

^۱ دانشیار علوم سیاسی و عضو هیأت علمی دانشگاه امام صادق (علیه السلام)

تهران، ایران

Eftekhari_asg@yahoo.com

^۲ دانشجوی دکترا علوم قرآن و حدیث دانشگاه امام صادق (علیه السلام)

تهران، ایران

janipoor@isu.ac.ir

چکیده

ابعاد و مؤلفه‌های تعیین کننده قدرت نرم (Soft Power) یک جامعه را می‌توان از جهات مختلفی مورد بررسی قرار داد چرا که پرداختن به این موضوع از زاویه نگاه‌های متفاوت باعث می‌شود این مطلب تا حد ممکن با جامعیت بهتری مورد بررسی قرار گیرد. آنچه در این مقاله مورد بررسی قرار گرفته است، تبیین مؤلفه‌ها و شاخص‌های قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران با تأکید بر وصیتنامه شهدا می‌باشد. وصیت نامه شهدا به مثابه بیانه ای است برای آیندگان. با این وصف وصیت نامه‌های شهدا بهترین و معتبرترین اسناد موجود است که بیانگر اندیشه‌ها و دغدغه‌های شهدا بوده و به واسطه تحلیل محتوای آن‌ها می‌توان به دسته بندی منطقی اندیشه‌ها و نوع نگرش و دغدغه‌های آنان دست یافت. تأکید بر آگاهی، هدف مداری، انتخاب، شناخت و معرفت از جمله مواردی است که در آثار باقی مانده از شهدا به وضوح مشهود است. در این مقاله جامعه آماری، وصیت نامه شهدای دانشجوی دانشگاه امام صادق (ع) در دوران دفاع مقدس می‌باشد که به دلیل تعداد مناسب (حدود ۳۸ شهید) و حجم بالای این وصیت نامه‌ها (حدود ۱۰۰۰ صفحه) این امکان که بر اساس اصل کفایت نظری، نتایج به دست آمده در این تحقیق را به شهیدان انقلاب اسلامی ایران نیز تعمیم داد، وجود دارد.

کلمات کلیدی

قدرت نرم، انقلاب اسلامی ایران، جنگ تحمیلی، وصیت نامه، شهید، تحلیل محتوا

۱- مقدمه

اگرچه آثار جوزف نای (Josep S.Nye) در مورد قدرت نرم از اعتبار ویژه‌ای برخوردار شده و توانسته تأثیر روزافزون و مشهودی بر سیاست داخلی و خارجی دولت‌ها بگذارد چنانکه واژگان و مفاهیم او اکنون جزء لوازم تحلیل محتوا و تحلیل گفتمان در زمینه این موضوع مهم هستند و از جهت مطالعه رفتارهای دولت‌ها در صحنه سیاست داخلی و بین‌المللی، حائز اهمیت می‌باشند اما پرداختن به موضوع قدرت نرم آن هم از دیدگاه اندیشمندان غربی نمی‌تواند پاسخگوی سوالات و نیازهای جامعه کنونی ایران اسلامی باشد که بر مبنای قدرت معنویت انقلاب اسلامی شکل گرفته است.

در ابتدا ذکر این نکته ضروری است که اگرچه در رابطه با موضوع قدرت نرم و ابعاد و سطوح داخلی و خارجی و بین‌المللی آن بسیار تحقیق شده است و مقالات و کتب متعددی تا کنون در این زمینه نگاشته شده لکن ضرورت پرداختن به این امر از دید کسانی که خود را وقف انقلاب اسلامی و کشور عزیزشان نموده و خون خود را در راه حفظ آرمان‌ها و ارزش‌های والای آن فدا کردند، مطلبی انکار ناشدنی است.

شهادی گرانقدر جنگ تحمیلی با علم و آگاهی به اینکه حرکت و اقدام آنان در صحنه جنگ تحمیلی که نمونه اجرایی استفاده از قدرت سخت جهت مقابله با انقلاب اسلامی ایران می‌باشد، گامی مؤثر و حیاتی جهت حفظ آرمان‌ها و ارزش‌های انقلابی است که بر پایه قدرت نرم واقع شده و امتداد آن نیز بر تقویت منابع قدرت نرم آن ممکن است، به نثار جان خود پرداخته و با ارزش‌ترین گوهر وجودی خویش را در این راه فدا کردند.

اینان پیش از اینکه با خون خود صفحه تاریخ را رنگین کنند، قلم در دست گرفته و صفحاتی از کاغذ را با بیان اهداف و مقاصد خود و توصیه‌ها و اندرزهایی به نسل‌های آتی، نورانی نموده‌اند. وصیت‌نامه این شهادی گرانقدر در حقیقت همچون بیانیه و اعلامیه‌ای است که برای نسل‌های آتی و پسینان نگاشته شده و بیانگر اهداف و مقاصد آنان از اقدام و حرکتی است که انجام داده‌اند.

۲- مفهوم شناسی

۱-۲- اهمیت قدرت نرم

امروز استفاده از قدرت نرم برای تأمین منافع ملی و تمامیت ارضی کشور یک مسأله ضروری است و مراقبت از کشور در برابر تهدید نرم حیاتی می‌باشد. استفاده از قدرت نرم علیه تمامیت ارضی، استقلال و هویت ملی کشور تنها در شرایط ضعف نظام اتفاق نمی‌افتد بلکه در «پیروزی‌های خیره‌کننده» نیز دیده می‌شود چنانکه مشاهده می‌کنیم پس از شکست توطئه استعمار در صحرای طبرس و هشت سال دفاع مقدس و مشاهده پیروزی‌های خیره‌کننده ایران در صحنه رقابت‌های علمی و پیشرفت تکنولوژی، اکنون دشمن از ادبیات خاص یعنی «تاریک نشان دادن آینده» استفاده می‌کند و با ایجاد شک و تردید در اصول و دستاوردها تلاش می‌کند تا مردم را دچار ترس و اضطراب کند و نیروهای اصلی را خسته نماید.

همچنین در جنگ نرم از عناصر «احساسات» و «مظلوم‌گرایی» به عنوان چاشنی اقدامات خطرناک استفاده می‌شود که در این راستا استفاده از قدرت نرم بسیار مهم و حیاتی است و وظیفه اصلی رهبران و نخبگان فکری جامعه استفاده بهینه از عناصر و منابع قدرت نرم جهت مبارزه با دشمن در جبهه جنگ نرم می‌باشد. از این رو مشاهده می‌کنیم که در سال‌های اخیر رهبر معظم انقلاب اسلامی برای خنثی کردن تهدیدهای دشمن در این زمینه دانشجویان، اساتید دانشگاه‌ها و هنرمندان را به میدان فراخواندگان و با تأکید بر رسالت دانشجویان با عنوان «افسران جوان جنگ نرم» و اساتید دانشگاه با عنوان «فرماندهان خودی جبهه نرم» مسئولیت آنان را یادآور شده‌اند.

جنگ نرم، صحنه رویارویی دروغ‌های بزرگ با واقعیت‌های تردیدناپذیر است. در این جنگ، کافی است که هواداران جبهه حق بیدار باشند و بیکار ننشینند چرا که زبان حق همیشه مؤثرتر از زبان باطل است.

مقام معظم رهبری حضرت آیت‌الله خامنه‌ای که احتمال جنگ نظامی را در شرایط کنونی بسیار ضعیف ارزیابی کرده‌اند در یکی از سخنان خود خاطرنشان کردند که: «در مقطع فعلی دشمن با یک جنگ روانی که جنگ نرم نامیده می‌شود به مقابله با نظام اسلامی آمده و در این جنگ هدف اصلی دشمن تبدیل نقاط قوت و فرصت‌های نظام به نقاط ضعف و تهدیدها است».

ایشان بر شمردن نقاط قوت و امیدآفرین نظام اسلامی و جایگاه مستحکم آن، به برنامه ریزی پیچیده و گسترده دشمن در شرایط

خواست و اراده از طریق جلب نظر و متقاعد ساختن ملت و دولت بدون استفاده از زور و اجبار فیزیکی است. (رشید، ۱۳۸۷، ص ۴۴) به عبارت دیگر قدرت نرم، توانایی شکل‌دهی به ترجیحات دیگران است که جنس آن از نوع اقتناع می‌باشد، در حالی که چهره زمخت و سخت قدرت از نوع اجبار و وادار کردن است و توجه ویژه‌ای به اشغال فضای ذهنی کشور دیگر از طریق ایجاد جاذبه دارد. همچنین زمانی، یک کشور به قدرت نرم دست می‌یابد که بتواند اطلاعات و دانایی‌های خود را به منظور پایان دادن به موضوعات مورد اختلاف به کار گیرد و اختلافات را به گونه‌ای ترسیم کند که از آنها امتیاز بگیرد. (جوزف نای، ۱۳۸۲، ص ۱۰)

در حوزه داخلی یکی از مهم‌ترین عرصه‌های نقش آفرینی قدرت نرم، حوزه قدرت ملی است. قدرت ملی به مجموعه‌ای از توانایی‌های مادی و معنوی گفته می‌شود که در قلمرو یک واحد جغرافیایی و سیاسی به نام کشور یا دولت وجود دارد. در تعریف دیگری از قدرت ملی به صورت ساده آمده است: «قدرت ملی عبارت است از ظرفیت یک کشور در پیگیری اهداف کاربردی با اقدامات عمدی». (همان، ص ۱۱۰)

بقای نظام سیاسی مستقل در دنیای متلاطم و پر از تهدید کنونی در گرو برخورداری کشور از قدرت ملی بالا و در سطح بازدارندگی نسبت به انواع تهدیدات است. این قدرت ملی است که یک ملت و کشوری را در برابر تهدیدات خارجی حفظ کرده و براساس آن ملتی می‌تواند اهداف خود را تحقق بخشد. نظر به اهمیت تأمین امنیت ملی به عنوان مهم‌ترین نفع عمومی، تولید قدرت ملی در هر کشور، در صدر اولویت‌ها برای حکومت‌ها و دولت‌ها قرار می‌گیرد. (همان، ص ۱۱۲)

۲-۳- منابع قدرت نرم

همانطور که تجهیزات نظامی و موقعیت ژئوپلیتیک زمین جزو مؤلفه‌های قدرت سخت یک کشور محسوب می‌شوند، مؤلفه‌های تشکیل دهنده قدرت نرم را نیز در سه دسته فرهنگ، اقتصاد و سیاست جای داده اند که با توجه به ماهیت ذاتی خود دائماً در حال نوسان و تغییر بوده و با تحول بسترها و شرایط، آنها نیز تغییر می‌یابند.

در عرصه فرهنگ یا اجتماع، مقوله‌هایی چون هنر (شامل فیلم و سرگرمی، موسیقی، تئاتر و هنرهای نمایشی)، رسانه‌ها (شامل رادیو و تلویزیون، روزنامه‌ها و مجلات، اینترنت و ماهواره‌ها)، دانش و ورزش مطرح می‌گردند. فرهنگ حتی در برگیرنده مواردی چون ذائقه

کنونی اشاره کردند و با تبیین ابعاد گوناگون و خطوط اصلی طراحی مخالفان نظام جمهوری اسلامی در جنگ نرم، لزوم هوشیاری، بصیرت، و شجاعتِ خواص و نخبگان و حفظ وحدت را مورد تأکید قرار دادند و فرمودند: «مخالفان نظام در جنگ نرم با استفاده از ابزارهای فراوان تبلیغاتی و ارتباطاتی، ایمان‌ها، معرفت‌ها، عزم‌ها، و پایه‌ها و ارکان یک نظام و کشور را مورد تهاجم قرار می‌دهد که مقابله با آن نیازمند حضور هوشیارانه، آگاهانه، و همراه با تدبیر در وسط میدان است که البته چنین حضوری، کمک الهی را نیز در پی خواهد داشت». (خامنه ای، ۱۳۸۵/۴/۲۵)

همچنین ایشان جنگ نرم را واقعیت امروز دانسته و با اشاره به تذکرات و سخنان بیست سال گذشته خود خاطرنشان کردند که: «وقتی انسان، تجهیز، صفا‌آرایی، دهان‌های با حقد و غضب گشوده شده و دندان‌های با غیظ فشرده شده علیه انقلاب، امام خمینی و آرمان‌های نظام اسلامی را می‌بیند، وجود این جنگ نرم را باور می‌کند هر چند ممکن است عده‌ای این‌ها را نبینند». (همان، ۱۳۸۸/۸/۱۲)

۲-۲- مفهوم قدرت نرم

در یک طبقه بندی کلی، قدرت به دو نوع سخت و نرم تقسیم می‌شود. جوزف نای بر این باور است که هر چند قدرت نرم و سخت در هم تنیده‌اند ولی قدرت نرم به قدرت سخت وابسته نیست. به گفته نای، قدرت نرم توانایی به دست آوردن خواسته‌ها از طریق مجذوب کردن - به جای اجبار و یا امتیاز دادن - است. وی معتقد است «این کار از طریق جذابیت‌های فرهنگی، ایده‌های سیاسی و سیاست‌ها صورت می‌گیرد. زمانی که سیاست‌های ما در چشم دیگران مشروعیت دارد، قدرت نرم ما تقویت شده است. در واقع زمانی که شما دیگران را وادار می‌کنید ایده‌های شما و آنچه شما می‌خواهید را بپذیرند، بدون این که برای این کار هزینه زیادی (امتیاز یا اجبار) صرف کنید، در آن صورت شما از قدرت نرم استفاده کرده‌اید». (گلشن پژوه، ۱۳۸۷، ص ۲۲)

به عبارت دیگر در سطح کلان و در عرصه روابط بین‌الملل، جوزف نای این گونه عنوان می‌کند که قدرت نرم، جلب نمودن مردم و استفاده از قدرت معنوی و اجتماعی آنها به جای اجبار آنها است. در نهایت تعریف کلی که برای قدرت نرم ارائه شده است، توانایی نفوذ و تأثیرگذاری بر افکار، اندیشه‌ها و اذهان با هدف تحمیل

غذایی یک ملت، خصلت‌های پسندیده ملی که زبان زد جهانی است، موقعیت فرهنگی ممتاز (شامل دارا بودن آثار باستانی و گردشگری، بزرگان ادبیات، شعر، رمان، موسیقی و هنر) و تعداد محصولات فرهنگی یک کشور نیز می‌باشد. (رشید، ۱۳۸۷، ص ۳۴)

در زمینه دانش نیز دانشگاه‌ها، مراکز فکری و تحقیقاتی و مطالعاتی معتبر، برنامه‌های جذب و مبادله دانشجو سهم جهانی در ارائه فن‌آورهای نوین علمی، موفقیت‌های علمی و تحقیقاتی دانشجویان و دانشمندان ملی در صحنه بین‌المللی و در زمینه ورزشی نیز کسب افتخارات و میزبانی مسابقات جهانی و یا حتی منطقه‌ای، جملگی از مولفه‌های مهم در جذب افکار و اذهان بین‌المللی و ایجاد قدرت نرم به شمار می‌رود.

عامل دیگر در ایجاد قدرت نرم، سیاست است که تأثیر آن را می‌توان در دو عرصه داخلی و خارجی و بین‌المللی مشاهده نمود. در عرصه داخلی قدرت نرم حاصل از سیاست را می‌توان در افکار عمومی (شامل نقش آن در سیاست و میزان تأثیر و همراهی آن با دولت)، رعایت حقوق بشر، کارآمدی قوه قضائیه، پاسخگویی دولت، میزان امید به رعایت عدالت در میان افراد جامعه، سیاست‌های مثبت مهاجرتی و جذب توریسم، جذابیت‌های ایدئولوژیکی، میزان دخالت جامعه مدنی و کمبود میزان جرم و تخلف از قانون، تعداد زندان‌ها و شمار زندانیان و نوع جرایم آن‌ها مطرح نظر قرار داد.

در عرصه بین‌المللی نیز حجم و میزان تعامل با سازمان‌های بین‌المللی، ارائه کمک‌های بشر دوستانه، مناسبات و مبادلات فرهنگی، ارتباطات دیپلماتیک مطلوب و گسترده، طراحی و اتخاذ سیاست‌های استراتژیک مقبول و برگزاری و مشارکت در کنفرانس‌ها و نمایشگاه‌های بین‌المللی و غیره مورد توجه قرار داد.

علاوه بر فرهنگ، اقتصاد نیز عامل دیگری است که در ایجاد قدرت نرم نقش بسزایی دارد. مصداق این عامل را می‌توان در مواردی از این دست یافت: رشد اقتصادی، مبادلات ارزی و تجاری، میزان تولید سرانه کشورها، تعداد شرکت‌ها، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، میزان مشارکت در نهادها و مقررات تجاری بین‌المللی، میزان رفاه، امید به زندگی، پایین بودن میزان بیکاری، دارا بودن مزیت نسبی در تولید و توزیع یک کالای خاص. (جوزف‌نای، بی تا، ص ۸۲)

۲-۴- سطوح قدرت نرم

حاملان قدرت نرم را در ۴ گروه دسته‌بندی می‌کنند. به عبارت دیگر انسان در عصر حاضر در جامعه‌ای زندگی می‌کند که ۴ رابطه در تولید قدرت نرم می‌تواند برای او معنادار باشد.

نخست رابطه شخصی فرد با خداست که تولید هویت دینی می‌کند. هر چه این رابطه قوی‌تر باشد، در تولید قدرت نرم برای نظام و جامعه مفیدتر است بنابراین این حوزه نباید مورد تعرض قرار گیرد. ما به عنوان ایرانی از زمان ورود اسلام، رابطه‌ای را با خدا برقرار کرده‌ایم که غیر قابل انکار است و همه ما به نوعی انسان دین‌مداری هستیم. این رابطه باید به همان نحو و به عنوان یک رسالت شخصی در چارچوب وظایف و تکالیف شخصی حفظ شود.

دومین رابطه، رابطه‌ای اجتماعی است که تولید هویت جمعی می‌کند و از آن به عنوان فرهنگ یاد می‌کنند که باید در خانواده و مدرسه و... به دنبال ساخت آن بود.

رابطه سوم، رابطه سیاسی و هویت سیاسی است که از قرن ۱۷ تا امروز به آن ملیت گفته می‌شود و به هر حال دارای اعتبار است؛ چه تاریخ ما و چه نسل‌های قبلی ما و سابقه چندین صد ساله تمدنی ملت ما برای ما تولید قدرت نرم می‌کند. یک جامعه چند هزار ساله با جامعه‌ای که به تازگی تشکیل شده است خیلی فرق دارد.

چهارمین رابطه، رابطه انسانی است که به آن هویت جهانی می‌گوییم. ما در جهانی زندگی می‌کنیم که با دیگران در ارتباط هستیم و صحبت از فرهنگ جهانی و هنجارهای جهانی و... است. ما به عنوان ملت اسلام و ایرانی دارای ظرفیت‌هایی هستیم که قابل استفاده است. بنابراین، این چهار محمل قابل توجه است که افراد و رسانه‌ها باید بیشتر در این رابطه‌ها کار کنند. (جوزف‌نای، ۱۳۸۳، ص ۱۴۷-۱۶۳)

۳- جامعه آماری و روش تحقیق

۳-۱- جامعه آماری تحقیق

نکته دیگری که در تجزیه و تحلیل محتوا اهمیت دارد، «نمونه‌گیری» (Sampling) و انتخاب جامعه آماری تحقیق است. جامعه آماری این تحقیق شامل وصیت‌نامه‌های شهدای دانشجوی دانشگاه امام صادق (علیه السلام) می‌باشد. شهدا دلسوزترین افراد جامعه هستند که با نادیده گرفتن خود، به مردم جامعه و آرمان‌های آن اندیشیده‌اند. از این منظر شهیدان در زمره برجسته‌ترین نخبگان جامعه دینی در یک عصر محسوب می‌شوند. به نظر می‌رسد می‌توان دانشجویان شهید را به عنوان قشر فرهیخته و

اینار آگاهانه بوده‌اند، ستارگان همیشه درخشانی هستند که هر جویای حقیقت می‌تواند راه خویش را با آنان بیابد». (خامنه‌ای، ۱۳۸۱/۱۰/۱۵)

با این وصف وصیت‌نامه‌های شهدا بهترین و معتبرترین اسناد موجود است که بیانگر اندیشه‌ها و دغدغه‌های شهدا بوده و به واسطه تحلیل محتوای آن‌ها می‌توان به دسته بندی منطقی اندیشه‌ها و نوع نگرش و دغدغه‌های آنان دست یافت. امام خمینی (ره) در جای دیگری خطاب به روحانیون و طلاب که در حقیقت قشر متفکر و نخبه و فرهیخته جامعه هستند، می‌فرماید: «این وصیت‌نامه‌هایی که این عزیزان می‌نویسند را مطالعه کنید. پنجاه سال عبادت کردید و خدا قبول کند، یک روز هم یکی از این وصیت‌نامه‌ها را بگیرید و مطالعه کنید و تفکر کنید... از اینها قدری تعلیم و تعلم پیدا کنید». (خمینی، ج ۱۵، ص ۳۴)

در نهایت به این نتیجه می‌رسیم که وصیت‌نامه شهیدان جنگ تحمیلی حاوی نکات و مطالب ارزشمندی است که نه تنها مؤلفه‌های قدرت نرم بلکه مسائل و مباحث متعددی از خلال آن‌ها قابل دستیابی و مشاهده می‌باشد.

۲-۳- روش تحقیق

با رشد جوامع انسانی و توسعه علوم و تکنولوژی، انسان به محدودیت روشهای تحقیق اولیه در علوم اجتماعی و علوم انسانی پی برده و با تأمل بسیار روشهای نوینی را ابداع کرد تا بتواند در عرصه پژوهشهای شناخت روابط انسانی و فرهنگی از پایایی و روایی بیشتری برخوردار باشد. در فرایند مذکور روش تحلیل محتوا نیز به وجود آمد و پا به عرصه محیط‌های علمی گذاشت.

اگر چه تحلیل محتوا در گام‌های اولیه صرفاً به منظور توصیف پیامهای ارتباطی به کار می‌رفت اما در فرایند تکاملی خویش قدم‌های بلندتری برداشت تا بدانجا که امروزه این روش از طریق اندازه‌گیری همبستگی متغیرهای مستتر در متن، توانایی کشف شرایط اجتماعی برای تولید کننده متون مورد تحلیل را یافته است. مسلماً در این مورد باید به تعریف دقیق تر متغیرها با پایایی و روایی بالایی دست یابیم. (هولستی، ۱۳۷۳، ص ۴)

در تحقیق حاضر از روش «تحلیل محتوای کیفی کلام» (Contents Analysis) استفاده شده با این توضیح که روش تحلیل محتوا با رویکرد کمی و بسامد شماری واژگان، اصلاً وافی به مقصود این

دست به قلم در میان همه شهدا در نظر گرفت. با این وصف شهدای دارای وصیت‌نامه دانشجوی دانشگاه امام صادق (علیه السلام) به عنوان جامعه آماری در این پژوهش مدنظر قرار گرفته‌اند. (۳۸ نفر) همچنین لازم به ذکر است که جهت اختصار در بیان جملات شهدا، برای هر کدام از شهدای جامعه آماری کد شناسایی خاصی در نظر گرفته شد که در ادامه و به هنگام بیان نمونه‌ای از جملات شهدا، به جای نام خانوادگی از کد به همراه شماره که نشانگر شماره مضمون استخراجی می‌باشد، استفاده شده است.

همچنین در پاسخ به این پرسش اساسی که چرا به منظور تبیین مؤلفه‌های قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران به وصیت‌نامه شهدای جنگ تحمیلی مراجعه شده است، باید به این نکته توجه شود که اولاً خون شهید در تاریخ بشریت بسیار اثرگذار بوده است چرا که در حقیقت قیام و هجرت و جهاد شهید به منظور تغییر در وضعیت موجود و در پی ایجاد ساختاری و موقعیتی متفاوت و جدید رخ می‌دهد که شهید مطهری از آن تعبیر به ساختن جامعه بشری و اثرگذاری بر تاریخ بشریت یاد کرده است.

استاد شهید مرتضی مطهری (ره) معتقد است بیشترین خدمت را شهدا به بشریت نموده‌اند. ایشان با برشمردن خدمات علما، مخترعین، مکتشفین و ثروت‌مندان به بشریت اینگونه بیان می‌کنند که «شهید به خون خودش ارزش می‌دهد و در راه بشریت خون خودش را فدا می‌کند؛ هیچ کس به اندازه شهدا به بشریت خدمت نکرده است، چون آن‌ها هستند که راه را برای دیگران باز می‌کنند و برای بشر آزادی را به هدیه می‌آورند، آن‌ها هستند که برای بشر محیط عدالت به وجود می‌آورند که دانشمند به کار دانش خود مشغول باشد، مخترع با خیال راحت به کار اختراع خودش مشغول باشد، تاجر تجارت کند، محصل درس بخواند و هر کسی کار خودش را انجام بدهد». (مطهری، ۱۳۸۵، ص ۳۲ - ۳۳)

تأکید بر آگاهی، هدف‌مداری، انتخاب، شناخت و معرفت از جمله مواردی است که در آثار باقی مانده از شهدا به وضوح مشهود است. این انتخاب آزادانه و آگاهانه شهیدان که در وصیت‌نامه‌هایشان درج شده نشان می‌دهد حرکت شهید، یک حرکت آگاهانه و آزادانه بوده است و شهادت یک انتخاب است، نه یک حادثه اتفاقی.

رهبر فرزانه انقلاب اسلامی حضرت آیت الله خامنه‌ای (دام‌طله) در رابطه با شهدای دانشجو تأکید می‌کنند که ایشان انتخابی آزادانه و آگاهانه داشته‌اند: «دانشجویان شهید که در شمار سرآمدان ایمان و

پژوهش نبوده و به اصطلاح روش شناختی روایی لازم را برای پاسخ‌گویی به سؤال تحقیق نداشت، بر این اساس رویکرد کیفی تحلیل محتوا مدنظر قرار گرفته است.

در این رویکرد نیز تلاش شده است در طول مسیر تحقیق اطلاعاتی ثبت و جمع‌آوری شود که بیشتر پاسخگوی پرسش‌های اساسی تحقیق باشد و اطلاعات به دست آمده را با همدیگر مرتبط نماید.

با این وصف، مدل تحلیلی پژوهش به مثابه پی‌ساختمان است که نقشه کلی بنا و جای ستون‌ها و دیوارها را مشخص می‌نماید؛ به گونه‌ای که در طبقات فوقانی نمی‌توان از این نقشه تخلف نمود و تغییری اساسی در کلیت آن ایجاد کرد بلکه تنها در جزئیات امکان دخل و تصرف‌های مختصری وجود دارد.

به عبارت دیگر روش تحلیل محتوا از این رو برای این تحقیق در نظر گرفته شده است که هدف عام آن ارائه توصیفی نظام یافته و عینی از ویژگی‌های ارتباط میان کلمات و عناصر مورد تحقیق است که از آن می‌توان برای دست‌یابی به نتایجی درباره مخاطبان دست یافت.

در حقیقت علت اصلی انتخاب روش تحلیل محتوا آن است که این روش از هیچ گونه مدل و پیش‌فرضی برای پاسخ به سوالات خود استفاده نمی‌کند و در مراحل اولیه تحقیق هیچ نوع قالب و صورتی برای جمع‌آوری و طبقه‌بندی یافته‌های تحقیق ندارد اگرچه که در طول مسیر این طبقه‌بندی به مرور زمان ساخته خواهد شد.

به عبارت دیگر این یافته‌ها و اطلاعات استخراج شده از میان محتوای اولیه تحقیق است که به ما می‌گوید چگونه اطلاعات را دسته‌بندی کنیم و چگونه به مراحل بعد یعنی مفهوم‌سازی و کشف مقوله‌ها راه پیدا کنیم. مزیت والا و ارزشمند این روش آن است که در این صورت در دام تحمیل مدل به نظرات شهدا نمی‌افتیم و از بیان شهدا برای مدل یا مدل‌های انتخابی دیگر جامعه‌شناسان و اندیشمندان که چه بسا با واقعیت‌های فرهنگ اسلامی و انقلابی ما ناسازگار و معارض است، مؤیداتی به دست نمی‌آوریم.

بنابراین در این تحقیق سعی شده است که مدل تحلیلی بر مبنای وصیت‌نامه‌های شهدا تهیه و تنظیم گردد و مبنای کار قرار بگیرد. برای این کار روش تحلیل محتوا که با رویکردی استقرایی و از درون داده‌های تحقیق، به استخراج مضامین و مدل‌های تحلیلی دست پیدا می‌کند، انتخاب شد.

اگر چه در کتبی که در حوزه قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران توسط محققین و پژوهشگران در این زمینه نوشته شده می‌توان مدل‌های متعددی از دسته‌بندی ابعاد، عوامل و مؤلفه‌های قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران را به دست آورد و در این تحقیق نیز بر نگاشته‌های آنان استناد کرده و بر این اساس به تحلیل محتوا و کدگذاری جملات شهدا بپردازیم، ولیکن از آنجا که روش انجام این تحقیق، روش تحلیل محتوا می‌باشد که از ذکر فرضیه‌های تحقیق و استفاده از مدل اولیه به منظور تحلیل اجتناب دارد، لذا در اینجا نیز از چنین مدل‌های اولیه‌ای استفاده نشده و صرفاً همه دسته‌بندی‌ها بر اساس یافته‌هایی بوده است که از جمع‌بندی مضامین استخراج شده از تحلیل محتوای وصیت‌نامه شهدا به دست آمده است.

ذکر این مطلب در این بخش از آن روی لازم است که خواننده با این حقیقت آشنا شود که اگرچه در کتب تخصصی موجود در این زمینه اطلاعات مناسبتر و بهتری در رابطه با قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران یافت می‌شود ولیکن این پژوهش در صدد این نیست که همه آنچه در رابطه با انقلاب اسلامی ایران گفته شده و شایسته نگارش است را بیان کند. این پژوهش تنها قصد دارد به بیان ابعاد و مؤلفه‌های قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران از منظر شهدای دانشگاه امام صادق (ع) بپردازد.

۴-۱- ابعاد فرهنگی قدرت نرم

انقلاب اسلامی ایران به عنوان انقلابی برای خدا و معنویت و ارزش‌ها نه تنها ریشه در اعتقادات اسلامی داشت بلکه محرک و هدف خود را در دین جستجو می‌کرد و از این رو می‌توان انقلاب اسلامی ایران را تجلی تحقق قدرت نرم به معنای توانایی نفوذ در رفتار دیگران بدون تهدید و یا پرداخت هزینه محسوس به شمار آورد. امام خمینی (ره) به عنوان رهبر انقلاب اسلامی ایران تلاش داشت تا از رهگذر تبیین اندیشه و آرمان عدالتخواهانه خود و با روش‌های غیر مستقیم به نتیجه دلخواه و مطلوب خود یعنی بیداری اسلامی دست یابد.

قدرت نرم از آنجا که به صورت آرام و تدریجی حرکت می‌کند، از اثرگذاری بیشتر و مداوم تری برخوردار است چرا که می‌تواند با تفسیر سیاست‌های فکری و فرهنگی خود به ایجاد تغییرات بنیادین و راهبردی یاری رساند.

۴- تحلیل داده‌ها و یافته‌ها

۴-۱-۱- باورهای دینی و ایمان محوری

یکی از ویژگی‌های برجسته و نمادین انقلاب اسلامی ایران، توجه به دین اسلام به عنوان مذهب اصلی و رسمی کشور و آیین‌های مذهبی آن است. در حقیقت دین و آموزه‌های دینی یکی از عوامل و منابع اصلی قدرت نرم می‌باشد که باعث تحریک و شکل دادن به کنش اجتماعی افراد پیرو یک مذهب حتی در مناطقی فراتر از مرزهای جغرافیایی یک کشور نیز می‌شود. انقلاب اسلامی ایران نیز در مقایسه با سایر انقلاب‌ها از دو ویژگی عمده برخوردار است که عبارتند از: ماهیت اسلامی داشتن و دارای ابعاد بین‌المللی بودن.

بر اساس ویژگی اول انقلاب اسلامی ایران دنباله‌رو و ادامه دهنده انقلاب‌هایی است که در طول تاریخ به دست انبیاء الهی صورت گرفته و دارای ماهیتی همچون انقلاب پیامبر اکرم (ص) است و بر طبق ویژگی دوم، انقلاب اسلامی ایران دارای جنبه‌ها و ابعادی است که به آن خاصیتی جهانی و بین‌المللی داده و موجب جهان‌شمولی آن شده است.

بر اساس آنچه از تحلیل محتوای وصیت‌نامه شهدای دانشگاه امام صادق (علیه السلام) در این زمینه استخراج شده است می‌توان گفت که توجه به باورها و اعتقادات دینی و مذهبی و تأکید بر ایمان محوری بخش عمده‌ای از مطالب را شامل شده و نشان می‌دهد که این عامل مهم و اساسی، نقش بسزایی در تفکرات و اندیشه‌های شهدا پیرامون نظام جمهوری اسلامی و برتری آن بر سایر نظام‌ها دارد.

تأکید بر انجام فرائض دینی، تلاش برای حفظ اسلام، اهمیت قرآن و عترت، لزوم توجه به ارزشها و معنویات، صبر و استقامت در راه دین، اهمیت دعا و قرآن، اهمیت وظایف شرعی، تأکید بر ایمان محوری، تجلیل از نبوت و امامت، تلاش در راه اسلام و خدا، ملاک بودن انجام تکالیف الهی و تأکید بر تقوا از جمله مؤلفه‌ها و نقاط تمرکزی است که در رابطه با مفهوم استخراج شده است.

به عنوان نمونه شهید غفارزاده در رابطه با اهمیت تمسک به قرآن و اهل بیت عصمت و طهارت می‌گوید: «منظور از اسلام، اسلام تشیع است و مبنای تشیع، ولایت ائمه (علیه السلام) است و قرآن کریم که باید با اعتصام به این دو، رو به خدا حرکت نمود». (AB)

شهید بهداد نیز در این رابطه می‌گوید: «اما نعمتی را شکر باید گفت که عطای عظیم نبوت و امامت است و آن جهت حیات است برای انسان که می‌خواهد به خدا برسد و وسیله وصول سیرت نفسانی هر

انسانی، این راهبراند، که کمال را بدون انسان کامل طی کردن عین ضلالت است». (۱۸G)

شهید بزرگوار عبدالشاه نیز در رابطه با لزوم صبر و استقامت در راه حفظ ارزشها و احیای دین و انجام فرائض دینی می‌گوید: «اما اگر تحمل رنج و دیدن را نداریم و نتوانستیم با دنیا و مرارت‌هایش به گونه عشاق درافتیم، باید صبر پیشه کنیم که صبر از کمالات آدمی است، نه جزع، که کودک نیز با رسیدن مصیبتی می‌گرید و بی صبوری از خویش نشان می‌دهد. صبر بر مصیبت، صبر بر طاعت و صبر بر معصیت، وظیفه هر آدم مومن و کمال طلب است که در غیر این صورت کودکی بیش نخواهد بود». (۱۲C)

به عبارت دیگر شهدا در وصیت‌نامه‌های خود بیش از هر چیز هم هدف از زندگی و هم هدف از حضور در جبهه و جهاد و حتی پیروزی و شکست را در رضای خدا و تمسک به حبل‌الله المتین و دین اسلام دیده و همه چیز را در آن چارچوب نگاه می‌کنند و این خود نشان دهنده آن است که انقلاب اسلامی ایران و دفاع مقدس با تکیه بر این عامل مهم و اثرگذار در بعد قدرت نرم توانسته است، به پیروزی دست یابد.

نمونه تأیید کننده این سخن جملات ذیل است که شهدا در وصیت‌نامه‌های خود ذکر کرده‌اند. از جمله شهید غفوری که هدف از آمدن به جبهه را ادای تکلیف شرعی می‌داند (۱E) و شهید مرحمتی که در رابطه با جنگ تحمیلی و پیروزی و شکست می‌گوید: «همان‌طور که امام امت قدس سره فرمودند ما در این جنگ پیروزیم، هر چند که به ظاهر شکست بخوریم که هرگز نخواهیم خورد. هدف ادای تکلیف الهی است». (۶J) و «پیروزی ما در جلب رضای خداست و شما این را نمی‌فهمید». (۱۱J)

مجموع آنچه تحت عنوان مؤلفه‌ها و نقاط تمرکز این بُعد فرهنگی از قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران در کلام شهدا در طی جداول تحلیل محتوا به دست آمده است را می‌توان به صورت جدول ذیل نشان داد:

جدول ۱: مؤلفه‌های تأکید بر باورهای دینی و ایمان محوری

مؤلفه‌های تأکید بر باورهای دینی و ایمان محوری	
ظهور اراده الهی در اراده انسان	صبر و استقامت در راه دین
تأکید بر انجام فرائض دینی	تأکید بر ایمان محوری
تلاش برای حفظ اسلام	تأکید بر باورهای دینی
اهمیت قرآن و عترت	تجلیل از نبوت و امامت

طلب بهشت	ملاک بودن انجام تکالیف الهی
اهمیت ایمان	لزوم توجه به ارزشها و معنویات
طلب غفران	تأکید بر تقوا
طلب هدایت	انجام واجبات

۴-۱-۲- جهاد و مجاهدت رزمندگان انقلابی

رهبر فرزانه انقلاب اسلامی حضرت آیت الله خامنه‌ای (دام ظلّه) در مقاطع مختلف از شهدا به عنوان «ستارگان درخشانی در فضای غبارآلود زندگی بشر»، «ستارگان درخشان تاریخ امروز و فردای ما»، «ستارگان آسمان انسانیت زمان ما»، «سند افتخاری برای ایران و اسلام و انقلاب اسلامی»، «ستارگان فروزانی که این قطعه‌ی از تاریخ را نورباران کردند» و «نقاط مشعشع در این صفحه‌ی درخشان [ایران اسلامی] که مانند ستاره‌ی راهنما، راه را به همه نشان می‌دهند» یاد نموده‌اند. (خامنه‌ای، ۱۳۷۱/۱۱/۱۴ و ۱۳۸۵/۷/۶ و ۱۳۸۱/۱۰/۱۵ و ۱۳۷۲/۷/۱)

آیت الله خامنه‌ای (دام ظلّه) همچنین بر این نکته تأکید می‌کنند که جهاد و شهادت و بالتبع خون شهید و آنچه وابسته و متعلق به شهادت است، از جمله عوامل قدرت ملی (قدرت نرم) می‌باشد. ایشان به طور صریح بر این مطلب تأکید می‌کنند که: «جهاد و شهادت عامل قدرت ملی و شاخص ایمان خالصانه است که باید حفظ گردد». (همان، ۱۳۷۰/۱۱/۳۰)

در حقیقت بیانات ایشان تأکید دیگری است بر این مطلب که اصل جهاد و شهادت از جمله عوامل قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران است. بر این اساس می‌توان نتیجه دیگری نیز استنباط کرد که بر اساس آنچه شهدا در وصیت نامه‌های خود نگاشته‌اند می‌توان به مؤلفه‌ها و عوامل دیگر قدرت نرم انقلاب اسلامی نیز دست پیدا کرد. مجموع آنچه تحت عنوان مؤلفه‌ها و نقاط تمرکز این بُعد فرهنگی از قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران در کلام شهدا در طی جداول تحلیل محتوا به دست آمده است را می‌توان به صورت جدول ذیل نشان داد:

جدول ۲: مؤلفه‌های تأکید بر جهاد و مجاهدت رزمندگان انقلابی

مؤلفه‌های تأکید بر جهاد و مجاهدت رزمندگان انقلابی	
اشتیاق برای شهادت	تأکید بر جهاد و مبارزه
توصیف جبهه‌ها	دعوت به جهاد

مؤلفه‌های تأکید بر جهاد و مجاهدت رزمندگان انقلابی	
اهمیت جهاد	تجلیل از شهدا
جهاد لازمه اصلاح زندگی مسلمین	تبیین هدف از جهاد
اهمیت شهادت	تربیت حسینی رزمندگان در خانواده
تأکید بر جهاد و شهادت طلبی	اشتیاق برای شهادت
تجلیل از شهدای صدر اسلام	اهمیت وصیت نامه شهدا
تجلیل از ایثار و اخلاص رزمندگان	انتخاب آگاهانه جهاد و شهادت
ارزش شهادت	انتخاب آگاهانه جهاد و شهادت
تجلیل از رزمندگان	اهمیت توکل به خداوند
اهمیت حضور در جبهه	اثر مجاهدت رزمندگان
اهمیت جانفشانی در راه خدا	آگاهی در انتخاب هدف
اهمیت شهادت	تبیین مسأله شهادت
لزوم توجه بیشتر به جبهه‌ها	ارزش خون شهید
فضیلت شهادت	انتخاب راه شهدا
اشتیاق برای شهادت	پاسداری از خون شهدا
لزوم حضور در جبهه‌ها	مبارزه با دشمنان تکلیف است
لزوم صبر و استقامت در راه خدا	تبیین وجوب جهاد
اهمیت شهادت	وجوب جهاد
ارزش و اهمیت حضور در جبهه	تبیین راه شهید
انتخاب آگاهانه جهاد و شهادت	انتخاب آگاهانه جهاد و شهادت
اثربخشی خون شهید	تأکید بر جهاد و مبارزه
نقش تربیتی جبهه‌ها	

در رابطه با اینکه چرا در این قسمت بر عنوان «مجاهدت رزمندگان انقلابی» تأکید شده است باید گفت که اولاً این مجاهدت عام بوده و در همه زمینه‌ها اعم از مبارزات انقلابی، جهاد اصغر در جبهه‌ها، جهاد اکبر در پشت جبهه و سعی و تلاش به منظور اصلاح و آبادانی کشور در نظر گرفته شده و ثانیاً رزمندگان از جمله قشرهایی بوده‌اند که پیش از شروع جنگ، جهاد و مبارزه خود با ظلم و ستم را در درون پهلوی و به منظور پیروزی انقلاب اسلامی آغاز کرده بودند و ادامه مسیر مبارزاتی خود را در جبهه‌های نبرد با دشمن بعثی کامل کرده‌اند، لذا با توجه به آنچه شهدا در وصیت نامه‌های خود بیان کرده‌اند، این عنوان انتخاب گردید.

آستانه یگانگی با آن قوم در نیاید. (حرّعاملی، ۱۳۸۷، ج ۱۵، ص ۲۶۸؛ سید رضی، کلام ۱۹۸، ص ۴۴۴)

تأسی به سیره عملی و نظری پیامبر اسلام(ص) و امامان معصوم(ع) قوی ترین انگیزه ای است که رزمندگان اسلام و ملت مسلمان ایران در آغاز قیام و انقلاب و تشکیل حکومت جمهوری اسلامی به آن اشاره کرده و بدان تمسک می‌جستند. ایشان نه تنها از معصومان(ع) به عنوان بهترین الگو و اسوه پیروی می‌کردند که حتی سیره آنان را برای خود حجت شرعی دانسته و در احتجاج با مخالفان مبارزه علیم ظلم و ستم و استکبار جهانی، به روش عملی پیامبر اکرم(ص) در مبارزه با کفار و مشرکین و سیره عملی ائمه اطهار(ع) در مبارزه با منافقین و جدایی طلبان و دشمنان داخلی استناد می‌کردند.

این الگوگیری و استناد به سیره عملی معصومین(ع) از جمله نکات برجسته ای است که به وضوح می‌توان آن را در وصیت نامه شهدای انقلاب اسلامی و دفاع مقدس مشاهده کرد. مجموعه مؤلفه ها و نقاط تمرکزی این بعد از قدرت نرم را می‌توان در جدول زیر به نمایش گذاشت:

جدول ۳: مؤلفه‌های تأکید بر عزت مداری و الگوگیری از قیام عاشورا

فراوانی مؤلفه‌های تأکید بر عزت مداری و الگوگیری از قیام عاشورا	
ارزشمندی تبعیت از امام حسین(ع)	تربیت حسینی رزمندگان در خانواده
افتخار خانواده شهدا	ضرورت الگوگیری
ارزشمندی شهدای کربلا	معرفی الگو: امام حسین(ع)
تأکید بر عزت مداری	معرفی الگو: حضرت زینب(س)
معرفی الگو: اصحاب امام حسین(ع)	

در حقیقت شهدای دانشگاه امام صادق(ع) نیز از قاعده تأسی و الگوگیری از قیام عاشورا مستثنی نبوده و در جای جای وصیت نامه خود علاوه بر اینکه خود را شاگرد امام صادق(ع) و پیرو مکتب ائمه

اطهار(ع) می‌دانند، مرتب به الگوگیری و تأسی به زندگانی و سیره ائمه اطهار(ع) نیز اشاره کرده و بدان سفارش می‌کنند.

به عنوان نمونه شهید فضلی زاده در رابطه با اهمیت این الگوگیری و نتایج و کارکردهای آن در وصیت نامه اش مطلبی دارد که بسیار قابل توجه و تحسین برانگیز است. این شهید بزرگوار می‌گوید: «ما را از توطئه و محاصره های اقتصادی و نظامی هراسی نیست چرا که اگر ما را محاصره نظامی کنند، فرزند محترمیم و رهبرمان حسین است و

به عنوان نمونه می‌توان به این جمله از شهید غفارزاده اشاره کرد که در رابطه با اهمیت جهاد و مبارزه در راه خدا و احیای دین و مکتب اسلام می‌گوید: «اولاً: اسلام عزیز با زحمات فراوان به دستمان رسیده است. بهترین بندگان خدا در این راه زحمتهای را متحمل گشته‌اند. سعی کنید در حفظ آن کوشا باشیم و در راه آن از هیچ مشکلی نهراسیم و مال و جان خود را فدای آن نماییم». (۶B)

در این میان نکته مهم و قابل توجه، انتخاب آگاهانه و آزادانه جهاد و شهادت است که تأکید بر آن در وصیت نامه شهدا موج می‌زند و بیانگر این مطلب است که آنان به صورت کاملاً آگاهانه و با بصیرت کامل قدم در این راه گذاشته و این مسیر را انتخاب کرده اند. به عنوان نمونه می‌توان به جملات ذیل از شهدا اشاره کرد.

شهید صبوری: «امشب یک ماموریت مهم در پیش داریم که به احتمال قوی امید برگشتن در آن نیست و من در هیچ کجای این موضوع اثری از وحشت یا دو دلی نمی‌بینم. پس لااقل به نظر خودم جهل و جهالتی در کار نیست. اتفاق و سانحه‌ای هم در پیش وجود ندارد. آنچه هست، واقعیت محض و انتخاب حقیقی است. هر چند نوشتن یک وصیت و کلام آخر، نه تنها یک ضرورت بلکه رسم است، اما من آن را تا آخرین لحظات ممکن به تاخیر انداختم تا بتوانم با دیدی واقع گرایانه‌تر، مطالبی هر چند کوتاه بگویم». (O1 و O2)

شهید فضلی زاده: «من با اعتقاد کامل به خداوند و شریعت پیامبر (صلی الله علیه و اله) و امامت علی تا مهدی (عج) و برای استقرار حق و دفاع از اسلام عزیز و برای لبیک به ندای امام عزیز به جبهه آمده‌ام». (۲۱L)

شهید صفایی: «ما در چه چیز شک داریم؟! در اینکه این راه حق است؟ یا در اینکه اگر شهید شدیم چیزی از گناهان ما باقی می‌ماند؟! پس حال که در هیچ یک از این دو شک نداریم و جان امانتی است که در آخر آن را از ما خواهند گرفت - هر چند که ناخشنود باشیم - پس چه بهتر که این امانت را به صاحبش تقدیم کنیم». (۲I)

۴-۱-۳- عزت مداری و الگوگیری از قیام عاشورا

اسوه پذیری و الگوگیری از سیره عملی نخبگان و انسان های کامل و تشبه به ویژگی های اخلاقی و رفتاری آنان، یکی از راه های رسیدن به کمال انسانی و اخلاق اسلامی است چنانکه حضرت علی(ع) می‌فرماید: «فَإِنَّهُ قَلٌّ مَنْ تَشَبَهَ بِقَوْمٍ إِلَّا وَ أَوْشَكَ أَنْ يَكُونَ مِنْهُمْ»؛ به درستی که کم پیش می‌آید کسی خود را همسان قومی سازد و به

اگر ما را محاصره اقتصادی کنند، فرزند رمضانیم و ما را علی پیشواست» (۲۰L).

۴-۱-۴- توسعه علمی کشور

توسعه، سیری است که متضمن بهبود مداوم همه عرصه‌های زندگی انسانی، اعم از مادی و معنوی و نیز بنیان‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی می‌باشد و انسان در این سیر به حیاتی با عزت نفس و اتکا به خود همراه با گسترش دایره انتخاب در محدوده‌های پذیرفته شده، دست می‌یابد. توسعه دارای اهداف و آرمان‌هایی است که ارتقای مادی و معنوی جوامع انسانی را باعث می‌گردد و به همین دلیل مورد توجه و اندیشه ورزی اندیشمندان مسلمان قرار گرفته است. توسعه دارای ابعاد مختلفی نظیر توسعه اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و انسانی می‌باشد.

از «توسعه» (Development) تعاریف متفاوتی توسط صاحب‌نظران ارائه گردیده است و گرچه مفهوم ترقی (Progress)، رشد (Growth)، پیشرفت (Advancement) و گسترش (Expanding) نیز از گذشته‌های خیلی دور در ادبیات اقتصادی و اجتماعی مطرح بوده، لیکن واژه توسعه به مفهوم متداول کنونی آن بیشتر مدنظر بوده است چرا که این مفاهیم در حقیقت، گرچه حرکتی در جهت بهبود اوضاع و شرایط موجود یک جامعه را مدنظر دارند، اما به نسبت توسعه از معانی و مفاهیم محدودتری برخوردارند. توسعه، حرکت به سمت بهبودی و تغییر شرایط از وضع کنونی به شرایطی مطلوبتر را به عنوان هدف آرمانی خود در نظر می‌گیرد. (الویری، ۱۳۸۶، ص ۴۷)

انقلاب اسلامی ایران توانست زمینه را برای اهتمام همزمان به توسعه چند بعدی در ابعاد علمی، فرهنگی، اخلاقی، دینی و اجتماعی علاوه بر توسعه سیاسی و اقتصادی فراهم آورد که این مهم ناشی از توجه به فرهنگ به عنوان یک حوزه مستقل و بالذات مطلوب و بهره‌گیری نرم افزاری از دین به عنوان نظام معانی و نمادسازی است.

قطعا توسعه علمی به عنوان یکی از مؤلفه‌های قدرت نرم موجب تبدیل کشور به جامعه‌ای دانش بنیان می‌شود که در آن علم و اندیشه مسیر حیات فردی و اجتماعی افراد را مشخص می‌کند و تولیدات علمی با خود اقتدار و عزت را به ارمغان خواهند آورد که همه این موارد نقش مؤثری در تأمین امنیت و آرامش اجتماعی ایفا می‌کند و از این رو به عنوان یکی از ابعاد و مؤلفه‌های قدرت نرم

شناخته شده است که خوشبختانه پس از انقلاب اسلامی شاهد آن بوده‌ایم.

این مطلب بر اساس توصیه‌هایی که شهدا در وصیت نامه‌های خود کراراً بیان کرده‌اند قابل رؤیت است چه اینکه ایشان این عامل را به عنوان یکی از عوامل اصلی در رشد و توسعه و حفظ آرامش و ثبات انقلاب و کشور دانسته و لذا بر آن تأکید کرده‌اند.

مجموع آنچه از وصیت نامه شهدای دانشگاه امام صادق (ع) در رابطه با این بُعد فرهنگی از قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران استخراج می‌شود عبارت است از:

جدول ۴: مؤلفه‌های تأکید بر توسعه علمی

مؤلفه‌های تأکید بر توسعه علمی	
مجهز شدن به سلاح علم و ایمان	پشتکار برای تحصیل علوم اسلامی
تحصیل علم برای خدمت به اسلام و احیای تفکر اسلامی	لزوم درک مفاهیم قرآنی
تجلیل از اساتید و روحانیت	ضرورت کسب معارف اسلامی
ضرورت فراگیری آموزش‌های اسلامی و مکتبی	پرورش روحی و فکری برای خدمت به اسلام
اهمیت کسب علم	فراگرفتن علم برای خدمت به اسلام و مسلمین
پرهیز از غرور علمی	تلاش برای خدمت به قرآن
کسب علم به منظور تربیت فرزندان آینده ساز انقلاب	تأکید بر اهمیت علم آموزی
تحصیل علم برای خدمت به اسلام و احیای تفکر اسلامی	کسب علم، وسیله تلاش در راه خدا
استفاده از فرصت‌ها در راستای تحصیل علم	

به عنوان نمونه شهید بهداد در رابطه با اهمیت کسب علم و نتایج و کارکردهای آن در وصیت نامه اش چنین می‌نویسد: «خطابی به برادران دانشجو دارم که ای عزیزان قدر خود را بشناسید و بدانید که کسب علم شما زمینه ساز افتخار آفرینی‌های آینده انقلاب است» (۳۸G)

شهید اسماعیلیان نیز مخاطبان خود را به تحصیل علم توصیه کرده و اهمیت آن را برای آنان گوشزد می‌کند و سعی بر آن دارد که با

متواضع نکنند علم نیست بلکه وبال است وبال» (۳۷G و ۳۹G و ۴۰G)

۴-۱-۵- پرچم داری انقلاب اسلامی

انقلاب اسلامی ایران با تبیین اندیشه تحول بر مبنای معنویت و اسلام و احیای دین در سطح جهان توانست ضمن به چالش کشیدن مکاتب مادی و ضد ارزش ساختن سلطه گری قدرتهای جهانی به دگرگون سازی معادلات بین المللی نیز مبادرت ورزد. این رستاخیز فرهنگی که بر همگرایی اسلامی و پی ریزی قطب جهانی دنیای اسلام تأکید می‌ورزید، توانست پرچمداری مبارزه با تهاجم فرهنگی شرق و غرب را به عهده گیرد و با ارائه تصویری جدید از دین به عنوان مجموعه ای از اعتقادات، آمال، اعمال و احساسات حول مفهوم حقیقت‌نمایی سامان یافته که با ساختارهای سیاسی، اجتماعی و اقتصادی پیوند و نسبت مداوم دارد، به بازسازی تمدن اسلامی همت گمارد.

آنچه در وصایای شهدا در طول دوران جنگ تحمیلی پیرامون تحولات جهان در اثر انقلاب اسلامی ایران بیان شده است، در حقیقت بیان ابعاد قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران در صحنه های جهانی و بین المللی می‌باشد. البته بیان این نکته نیز لازم است که صحنه های حماسه ساز دفاع مقدس نیز در جهانی کردن این ابعاد قدرت نرم بی تأثیر نبوده است و به جرأت می‌توان گفت که یکی از عوامل و دلایل معرفی انقلاب اسلامی به جهانیان و به تبع آن جهانی شدن ابعاد قدرت نرم انقلاب اسلامی، همین دوران جنگ تحمیلی بوده است.

آنچه از مجموع تحلیل محتوای وصیت‌نامه شهدای دانشگاه امام صادق (ع) در رابطه با این بُعد فرهنگی از قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران به دست آمده است، مؤلفه ها و نقاط تمرکزی می‌باشد که لیست آن ها در جدول ذیل درج شده است:

جدول ۵: مؤلفه‌های تأکید بر حفظ انقلاب و پرچم داری انقلاب اسلامی

مؤلفه‌های تأکید بر حفظ انقلاب و پرچمداری انقلاب اسلامی	
تلاش برای حفظ انقلاب	تلاش برای خدمت به اسلام
شکست انقلاب، شکست اسلام است	حفظ روحیه انقلابی
انقلاب اسلامی، جلوه قیام حسینی است	آمادگی برای خدمت به انقلاب

انگیزه‌های معنوی کسب علم آنان را مأنوس سازد لذا چنین می‌نویسد: «همچنین به شما خواهران و برادران توصیه می‌کنم که به درس اهمیت بدهید و درس را برای خدا و خدمت به مردم و فرا گرفتن دانش بخوانید؛ نه برای معلم و نمره». (۹D)

شهیدان دانشگاه امام صادق (علیه السلام) در وصیت‌نامه های خود علاوه بر تحریض و تشویق خانواده، برادران و خواهران، دوستان و دانش آموزان و دانشجویان به ادامه تحصیل تا مقاطع بالا و سخت کوشی در این عرصه، تبادل فکر و اندیشه و برگزاری جلسات هم اندیشی را به عنوان بستری مناسب برای رشد علمی و فکری و شکوفایی استعدادها دانسته اند که موجب پیشرفت فکری، مدنی و معرفتی کشور شده و قدرت نرم افزاری انقلاب اسلامی را افزایش می‌دهد.

در واقع شهدا بر این اعتقادند که توسعه علمی موجب پیشرفت کشور شده و این مهم از جمله منابع قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران است. نمونه اعمال این قدرت در صحنه دفاع مقدس، تلاش جهادگران و متخصصانی است که با دست خالی و علیرغم وجود تحریم های بین المللی و کمبود تجهیزات و امکانات مورد نیاز توانستند بسیاری از وسایل نظامی را تعمیر کرده و حتی موشک ها و تجهیزات جدیدی را برای مقابله با دشمن تا بن دندان مسلح، بسازند.

احداث پل های بعثت و خیبر که در نوع خود کم نظیر و کاملاً ابتکاری می‌باشند نیز اقدامی دیگر از مهندسان جهاد سازندگی در عرصه پیشرفت مهندسی و علمی کشور می‌باشد. به همین دلیل است که امام خمینی (ره) صحنه های نبرد دفاع مقدس و هشت سال جنگ تحمیلی را بستری برای رشد استعدادها و شکوفایی قابلیت های بالقوه نسل جوان کشور دانسته و معتقدند که این دوران حماسی موجب افزایش حس اعتماد به نفس و تولید فکر در ایران اسلامی شده است.

به عنوان نمونه شهید بهداد در وصیت‌نامه خود در این زمینه توصیه‌های مکرری دارد و چنین نوشته است که: «خود را به آموزشهای اسلامی و مکتبی و مفاهیم قرآنی آشنا کنید که بیشترین ضرری که به جامعه اسلامی می‌خورد، ناشی از خلا فرهنگی است. اما در عین حال مراقب باشید که علم حجاب اکبر در وجودتان و تحصیلاتن رخنه نکند. علمی که تو را از عبادت و دعا دور کند، تو را به انزوای از صحنه جهاد بکشاند، علم نیست، علمی که انسان را

یعنی اتصال به قیام منجی عالم بشریت مهدی قائم(عجل الله تعالی فرجه الشریف) خون می طلبد و محتاج فداکاری و اینار جانها و مالهاست». (۲۵G)

نهایت اینکه میزان فراوانی مؤلفه ها و ابعاد فرهنگی قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران در وصیت نامه شهدای دانشگاه امام صادق (ع) در جدول ذیل نشان داده شده است:

جدول ۶: فراوانی مؤلفه ها و ابعاد فرهنگی قدرت نرم انقلاب اسلامی در

وصیتنامه شهدا

فراوانی مؤلفه ها و ابعاد فرهنگی قدرت نرم در وصیتنامه شهدا	
- B8 - B6 - A12 - A4 - A3 - A1 - B24 - B19 - B17 - B16 - B12 - B11 - E1 - C13 - C12 - C11 - C6 - C1 G11 - G8 - F16 - F6 - F5 - F3 - F1 J6 - H15 - G36 - G34 - G22 - G18 - K33 - K10 - K5 - K3 - K2 - J11 - P2 - P6 - M12 - M10 - L29 -	تأکید بر باورهای دینی و ایمان محوری
- G40 - G39 - G38 - G37 - F15 - D9 P30 - P29 - P24 - K25 - K24 - J28 T17 - R19 - R18 - Q2-55 - P31 - W9 - V17 -	تأکید بر توسعه علمی کشور
G25 - G24 - F10 - E14 - E13 - B7 - J15 - J14 - J13 - I5 - G33 - G32 - P3 - K19 - K18 - K17 - J26 - J16 - - Q2-26 - P27 - P23 - P8 - P4 - - R15 - R14 - R12 - Q2-54 - Q2-27 - V8 - U10 - T6U2 - S8 - S7 - R26 V9	تأکید بر حفظ انقلاب و پرچم داری انقلاب جهانی
- E2 - D5 - B23 - A11 - A9 - A8 Q1-5 - N8 - L37 - L20 - K20 - E11 - Q2-42 - Q1-17 - Q1-15 - Q1-6 - - Q2-57 - Q2-50 - Q2-49 - Q2-48 W6W8 - S10 - S9 - R24 - Q2-60 -	تأکید بر عزت مداری و الگوگیری از عاشورا
- B3 - A14 - A10 - A7 - A6 - A5	تأکید بر جهاد و

انقلاب جهانی	لزوم مبارزه با دشمنان
تبعیت از رهبری موجب حفظ انقلاب	انتقاد به مخالفین انقلاب و جنگ
طلب توفیق برای خدمت به انقلاب	نهی از دنیاگرایی
استقامت در برابر دشمنان	اسلام موجب عزت و عظمت است
تعیین وظیفه جوانان انقلابی	فلاح و رستگاری در گرو عمل به قرآن
اهمیت درک موهبت انقلاب	حمایت از انقلاب اسلامی
دعا برای یاران انقلابی	شکرگذاری بابت انقلاب اسلامی
	وقف وجود ناچیز خود برای اعتلای انقلاب اسلامی

در حقیقت بر اساس آنچه از تحلیل محتوای وصیت نامه شهدای دانشگاه امام صادق (علیه السلام) به دست آمده است، اینگونه برداشت می شود که بیشترین توجه شهدا در این قسمت به توجه دادن مخاطبان و نسل های آینده برای تلاش جهت حفظ انقلاب و تداوم آن می باشد.

به عنوان نمونه شهید غفارزاده در این رابطه چنین نوشته است: «در این برهه از زمان، حفظ اسلام منوط است به حفظ انقلاب اسلامی و حفظ نظام جمهوری اسلامی. پس در رفع مشکلات آن کوشا و سهمیم باشیم و موانع آن را که همان موانع اسلام اند، از میان برداریم.» (۷B)

شهید غفوری همچنین خطاب به مردم پشت جبهه چنین توصیه می کند: «در انتها کلامی هم نسبت به مردم پشت جبهه دارم. عزیزان من نسبت به اسلام و آبروی جمهوری اسلامی غیرت داشته باشید. همین طور که کاری نمی کنید که آبروی خانواده تان برود، کاری که آبروی جمهوری اسلامی را خدای ناکرده ضایع می کند، انجام ندهید.» (۱۴E)

شهید قربان زاده نیز تلاش برای حفظ انقلاب اسلامی را تلاش برای حفظ اسلام و مکتب اسلام می داند و معتقد است: «الان حفظ اسلام اقتضا دارد که از مملکت اسلامی که مورد هجوم دشمن قرار گرفته، آن هم صرفاً برای نابودی اسلام، دفاع کنیم. این دفاع به اشکال مختلف است. عده ای در میدان جنگ، عده ای در میدان آموزش علم و عده ای در میدان اقتصادی و میدان های دیگر.» (۱۰F)

شهید بهداد نیز در دو بخش متفاوت از وصیت نامه خویش بر لزوم تلاش برای حفظ انقلاب و مکتب اسلام اشاره کرده است و می گوید: «انقلاب ما با خون و شمشیر پیروز شد و تا رسیدن به ثمره نهایی آن

شد و بلاشک در همه‌ی ادوار تاریخ این کشور - تا آن‌جا که ما خوانده‌ایم و دیده‌ایم - سابقه‌ی ندارد، ایستادگی و فداکاری عمومی و یکپارچه‌ی مردم در راه خدا بود که در مقابل تجاوز و نامردمی دشمنان صورت گرفت. نقطه‌ی اوج این حادثه‌ی استثنایی و بی‌نظیر، همان حرکت درخشانی بود که از ستارگان آسمان انسانیت زمان ما - یعنی همین شهیدان عزیز ما - سر زد. این جوانانی که این‌طور با شور و شوق، بدون این‌که به آرزوها و شهوات جوانی کمترین اعتنایی بکنند، به جبهه‌ها رفتند و حقیقتاً با عشق و محبت الهی جان دادند، به‌نظر بنده این برجستگان زمان ما، از صدر اسلام به بعد، در هیچیک از دوره‌ها، از لحاظ کمیت و کیفیت نظیر ندارند... این مجموعه‌ی جوان - چه آن‌هایی که شهید شدند، چه آن‌هایی که جانباز شدند، چه آن‌هایی که اسیر شدند، چه آن‌هایی که هنوز مفقودالثرند و از حال آن‌ها کسی مطلع نیست - جزو معجزات انقلاب در زمان ماست. چه کسی می‌توانست این دل‌های پاک و مطهر را این‌طور یکپارچه متوجه به خدا بکند؟ این معجزه‌ی اسلام انقلابی و اسلام پُر تپش بود؛ ناشی از اخلاص آن مرد خدا، آن بنده‌ی صالح و آن رهبر واقعی و حقیقی بود که در خط رهبری پیامبران حرکت می‌کرد؛ راه و نَفَس و عمل او این حادثه‌ی عظیم را آفرید». (خامنه‌ای، ۱۳۷۰/۱۱/۳۰)

به اعتقاد شهدا، چنین رهبری سیاسی که برخوردار از جذابیت، مشروعیت و اعتبار بوده توانسته به جذب و ترغیب افراد برای تحقق خواسته‌های انقلاب اسلامی بیانجامد. در واقع مردم مسلمان ایران به رهبری امام خمینی، اسلام را به عنوان ایدئولوژی انقلابی خود برگزیدند که دلیل آن بیش از هر چیز به فرهنگ سیاسی آنان و سپس به اعتقادات آنان باز می‌گردد. با توجه به اینکه مهمترین منبع فرهنگ سیاسی ایران، مبانی دینی و به‌طور خاص مذهب تشیع است، بنابراین حرکت اسلامی و انقلابی مردم ایران نیز از این منبع ناشی شده است.

آنچه تحت عنوان تأکید بر ولایت پذیری و اطاعت از رهبری در کلام و وصیت نامه شهدا درج شده است، در حقیقت به ۷ شاخه و بخش تقسیم می‌شود که عبارتند از: تجلیل از پیامبر اکرم(ص)، تجلیل از اهل بیت(ع)، تجلیل از روحانیت و ولی فقیه، تجلیل از امام خمینی (ره)، تأکید بر نقش هدایتگر رهبری، لزوم مبارزه با دشمنان ولایت، لزوم بیعت با رهبری.

فراوانی مؤلفه‌ها و ابعاد فرهنگی قدرت نرم در وصیتنامه شهدا	
مجاهدت رزمندگان	C4 - C3 - B21 - B10 - B9 - B4
انقلابی	H7 - G35 - G3 - F13 - E16 - D6
	J5 - J4 - J2 - I2 - H12 - H9 - H8
	J25 - J24 - J23 - J22 - J12 - J9 - J7
	K28 - K27 - K26 - K21 - K15 - J27 -
	L33 - L26 - L1 - K31 - K30 - K29 -
	M17 - L41 - L36 - L35 - L34 -
	O1 - N16 - N9 - N5 - N4 - M21
	Q1-3 - Q1-2 - P26 - O7 - O4 - O2
	Q2- - Q2-12 - Q1-18 - Q1-16 - Q1-12
	- Q2-17 - Q2-16 - Q2-15 - Q2-14- 3 -
	Q2- - Q2-34 - Q2-33 - Q2-32 - Q2-18
	S15 - S6 - S5 - Q2-59 - Q2-58 -51 -
	V11 - U6 - T13 - T12 - T11 - S16 -
	W5 -

همانطور که در جدول فوق مشاهده می‌کنید، فراوانی تأکید بر باورهای دینی و ایمان محوری و جهاد و مجاهدت رزمندگان انقلابی از دیگر موارد بیشتر می‌باشد که خود گویای اهمیت این دو اصل در منابع قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران است.

۴-۲- ابعاد سیاسی قدرت نرم

۴-۲-۱- تأکید بر ولایت مداری و رهبری

رهبری کاریزماتیک امام خمینی(ره) و نفوذ معنوی بالا و فرهنگد ایشان از جمله مهمترین عواملی است که در وصایای شهدا به عنوان یکی از ابعاد قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران بدان اشاره شده است چرا که امام خمینی (ره) توانست با ارائه ارزشهای اسلامی و باور قلبی، مردم را نسبت به احیای اصول و ارزشهای اسلامی تحریک کرده و آنان را برای قیام آماده سازد.

مقام معظم رهبری، معجزه انقلاب اسلامی ایران را تربیت جوانان الهی و خداجوی می‌داند که در برابر ناملایمات و سختی‌ها ایستادگی کردند و جان خویش را فدای انقلاب و اسلام نمودند. ایشان معتقدند این معجزه به علت اخلاصی بود که در شخصیت امام خمینی (ره) وجود داشت. ایشان می‌فرمایند: «آن چیزی که در کشور ایران واقع

شهادی گرانقدر دانشگاه امام صادق (ع) در وصیت نامه‌های خود در رابطه با موارد فوق مطالب و جملات تأکیدی و راهگشایی را بیان کرده اند که در جدول ذیل فراوانی این جملات به همراه کدشناسایی آنها نشان داده شده است:

جدول ۷: مؤلفه‌های تأکید بر حفظ انقلاب و پرچم داری انقلاب اسلامی

فراوانی مؤلفه‌های تأکید بر ولایت مداری و رهبری	
تجلیل از پیامبر اکرم (ص)	۲B۶ - ۲۲B - ۹E - ۱۸E - ۲۸G - ۲H - N - ۱۵L - ۱۸J - ۳J
تجلیل از اهل بیت (ع)	R - ۲۲P - ۵P - ۱۹J۲۷
تجلیل از روحانیت و ولی فقیه	۱۵B۳۱ - ۲F - ۲F - ۷F - ۸F - ۹F - ۱۱F - ۱۰P - ۲۸P - ۱۱-۱Q - ۲۲-۲Q - G - ۸U - ۲۱T - ۴S - ۲۳-۲Q
تجلیل از امام خمینی (ره)	۲۰-Q - Q-۲Q - ۹P۲
تأکید بر نقش هدایتگر رهبری	L۲۹ - ۳۲G
لزوم مبارزه با دشمنان ولایت	۱۳B۱۱ - ۱۴F - ۱۹G - ۲۶G - ۲۷G - ۱۰H - ۱۶K - ۳۲K - ۱۴L - ۱۶L - M - ۲۴L - ۲۲L
لزوم بیعت با رهبری	۱۹L۱۲ - ۲۱L - ۴-۱Q - ۱۱R - ۱۸S - V - ۷V - ۶V - ۱۹S

کارکردهایی همچون همفکری، هم احساسی، هم کنشی و شکل گیری ذهن اجتماعی که به همکاری و تعامل میان گروه‌های مختلف اجتماعی بینجامد چرا که همبستگی ملی و مشارکت عمومی مردم به عنوان یکی از ابعاد قدرت نرم در صحنه انقلاب اسلامی توانست تقبل آگاهانه و شرکت موثر همه افراد جامعه برای رسیدن به اهداف خاص و پیاده کردن نظام اعتقادات، باورها، گرایش‌ها و اندیشه‌ها را تجلی بخشد و معاضدت و همکاری و همیاری آگاهانه، داوطلبانه و از روی میل و رغبت را با استفاده از تمامی امکانات بالقوه جمعی را گسترش دهد.

به منظور بیان نمونه‌ای از تأکیدات شهدا بر این مسأله مهم، می‌توان به جمله‌ای از شهید ناصرالدین باغانی اشاره کرد که در وصیت نامه اش چنین می‌نویسد: «وحدت در چیست؟ وحدت در پیروی از کلام امام است. اما می‌توانم موارد متعددی را بشمارم که از فرمان امام اطاعت نکرده‌اند. آن وقت این را تحکیم وحدت می‌گویند. مردم مسلمان دشمن اسلام را بشناسید. جنگ با عوامل خارجی مسأله سختی نیست. اما این منافقان داخل هستند که از همه بدترند. منافقان از کفار بدترند. با جدایی از این منحرفان قلب امام را شاد کنید». (۲۹-۲Q و ۳۰-۲Q)

بی‌گمان عامل اصلی ناکامی عراق و قدرت‌های پشتیبانش در هشت سال جنگ تحمیلی دنیا علیه ایران، همین حضور یکپارچه و هماهنگ مردم ایران و رزمندگان بوده است. شهید مصطفی اسماعیلی نیز از دیگر شهدایی است که بر این موضوع تأکید کرده و نقش اثرگذار وحدت در جامعه اسلامی و تأکید رهبران انقلاب بر آن را گوشزد می‌کند و می‌نویسد: «سعی کنید با هم بیشتر یکدل و یک زبان باشید و وحدت همیشگی خود را که امام امت و سایر مسؤولان عزیز بر آن زیاد تکیه می‌کنند، حفظ نمایید زیرا که انسان واقعی در این زمان آزموده می‌شود ... باید این را بدانیم که وظیفه حساس و خطیری به گردن ماست». (۱۳R)

۴-۲-۳- تأکید بر احیای هویت جهان اسلام

انقلاب اسلامی ایران نشان داد که دین می‌تواند عنصری تأثیرگذار بر نظام تصمیم‌گیری جهانی قلمداد گردد و جهان اسلام با تکیه بر باورها و هنجارهای بومی از توان و قدرتمندی لازم برای شکل دهی به ساختارهای اجتماعی و سیاسی برخوردار است. انقلاب اسلامی ایران این خودباوری را به ملت‌های مسلمان اعطا کرد که می‌توان با

۴-۲-۲- تأکید بر وحدت و اعتماد ملی

انقلاب اسلامی ایران توانست با بهره‌گیری از اعتماد ملی به عنوان سرمایه اجتماعی قدرت نرم، به تعمیق وحدت و همبستگی ملی و تجمیع کلیه اقشار و گروه‌ها و دسته‌جات ملی و مذهبی کشور همت گمارد. شهدای گرانقدر انقلاب اسلامی نیز در وصیت نامه‌های خویش با تأکید بر وحدت و اعتماد ملی و لزوم حفظ آن بر این اصل به عنوان یکی دیگر از ابعاد قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران تأکید کرده و معتقدند با بهره‌مندی از مشارکت عمومی و اتحاد ملی می‌توان فرهنگ استقلالی، بسیجی، سازندگی، اصلاح طلبی و عدالتخواهی را در جامعه گسترش بخشید.

آنچه از کلام شهدا برداشت می‌شود این است که وفات ملی و اجتماعی به عنوان یکی از مظاهر قدرت نرم می‌تواند به ایفای

نهایت اینکه می‌توان در یک نگاه کلی، میزان فراوانی تأکید بر هر کدام از مؤلفه‌ها و ابعاد سیاسی قدرت نرم در وصیت‌نامه شهدا را در جدول ذیل ملاحظه نمود:

جدول ۸: مؤلفه‌های تأکید بر حفظ انقلاب و پرچم داری انقلاب اسلامی

فراوانی مؤلفه‌ها و ابعاد سیاسی قدرت نرم در وصیت‌نامه شهدا	
۱۵B - ۲F - ۷F - ۸F - ۹F - ۱۱F - ۵O - ۱۰P - ۲۸P - ۱۱-۱Q - ۲۲-۲Q - ۲۳-۲Q - ۴S - ۲۱T - ۸U - ۳۲G - ۲۹L - ۱۹L - ۲۱L - ۴-۱Q - ۱۱R - ۱۸S - ۱۹S - ۶V - ۷V - ۱۲V - ۹P - ۱۹-۲Q - ۲۷R - ۲۲P - ۵P - ۱۹J - ۲۰-۲Q - ۳۱G - ۲B - ۲۲B - ۹E - ۱۸E - ۲۸G - ۲H - ۳J - ۱۸J - ۱۵L - ۶N - ۱۳B - ۱۴F - ۱۹G - ۲۶G - ۲۷G - ۱۰H - ۱۶K - ۳۲K - ۱۴L - ۱۶L - ۲۲L - ۱۱M - ۲۴L	تأکید بر ولایت مداری و رهبری
۲۰M - ۳۲P - ۲۸-۲Q - ۲۹-۲Q - ۲Q - ۳۰ - ۱۳R - ۱۶R - ۱۷R	تأکید بر وحدت و اعتماد ملی
۲۳G - ۱۰J - ۴L - ۶L - ۱۱L - ۱۲L - ۱۴L - ۱۸L - ۲۳L - ۶O	تأکید بر احیای هویت جهان اسلام

۴-۳- ابعاد اقتصادی قدرت نرم

آنچه از تحلیل محتوای مضامین وصیت‌نامه شهدای دانشگاه امام صادق (ع) در رابطه با ابعاد اقتصادی قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران به دست آمده است اگرچه محدود و مختصر می‌باشد ولیکن همه این مفاهیم در بر دارنده دو هدف اصلی می‌باشند، یعنی افزایش ثروت و رفاه مردم و جامعه و دیگری ایجاد اشتغال که هر دوی این اهداف در راستای عدالت اجتماعی هستند.

بر این اساس در یک عبارت کلی می‌توان گفت که مهمترین بعد اقتصادی قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران از منظر شهدا، توسعه دین محور با رویکرد عدالت اجتماعی است.

همچنین لازم به ذکر است که در این توسعه، نقش بنیادین و محوری را نهادهای دینی بر عهده دارند چنانکه در جای جای وصیت‌نامه شهدا به مسئولین دولتی و حکومتی که مقام و منصب خود را

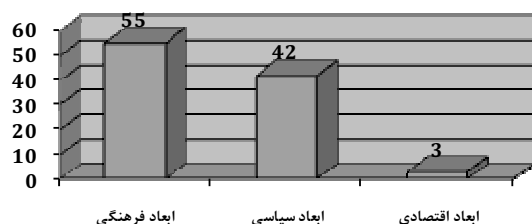
شناخت دقیق از فرهنگ اسلامی و باز تعریف آرمان‌هایی چون استقلال، آزادی، عزت و عدالت و با تکیه بر الگوی تفکر، آگاهی، تصمیم‌گیری و اطلاع‌رسانی، باب خلافت اسلامی را مجدداً با رویگری کاملاً دینی و اسلامی گشود.

انقلاب اسلامی توانست جهان اسلام را به گره زدن مظاهر مدرنیته با سنت‌های دینی فرا بخواند و انسان را به گزینش نکات مثبت مدرنیته و همخوانی آن با مؤلفه‌های دین و سنت دعوت نماید و راه سومی را عرضه کند که ضمن توجه به تجربیات غرب در بسط سیاسی، فرهنگی و اجتماعی، نقش دین و مؤلفه‌های فرهنگی را بنیان توسعه قرار دهد.

تجلی این راه سوم و جدید در دوران حماسه ساز و سرونشست ساز دفاع مقدس متجلی شد چرا که نحوه برخورد و مدیریت فرماندهان و مسئولان جنگ توانست توانایی دین برای حکومت و مدیریت و تأثیرگذاری بر تحولات جهانی را اثبات کند. حمایت از مستضعفان و مبارزه با ظلم و جور، حق‌گرایی و برقراری حکومت حق و تکیه بر قدرت معنوی دین به جای قدرت نظامی تسلیحات، تقویت خودباوری و احساس اعتماد به نفس ملی، تکیه بر استعدادها و ظرفیتهای بومی و محلی، مدیریت اسلامی در همه ابعاد زندگی فردی و اجتماعی و در نهایت نمایاندن اهمیت انگیزشی اسلام برای حرکت بخشی به مبارزات انقلابی ملت‌های مسلمان را می‌توان از جمله ابعاد این بخش از قدرت نرم دفاع مقدس در زمینه تقویت قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران دانست که در کلام شهدا بر آن‌ها تأکید شده است.

نمونه این تأکید جمله شهید بهداد است که بر فرا رسیدن زمان بیداری اسلامی پس از وقوع انقلاب اسلامی در ایران اشاره می‌کند و می‌گوید: «برادران عزیز می‌گویم که مدتها در کنار هم بوده ایم، دوستان و آشنایان و هر کسی که این سطور را می‌خوانی، توجه داشته باش که زمان، زمان بیداری الهی است. زمان قیام و ایثار و فداکاری در راه اسلام، زمان، زمان انتظار پویا و متحرک و زنده است.» (۲۳G)

شهید فضل‌زاده در رابطه با رسالت گسترش اسلام در سطح جهانی و احیای مجدد حاکمیت انبیاء بر زمین به مخاطبان وصیت‌نامه خویش توصیه می‌کند که این رسالت جهانی خود را جدی بگیرند. (۴L و ۶L و ۱۱L و ۱۲L)

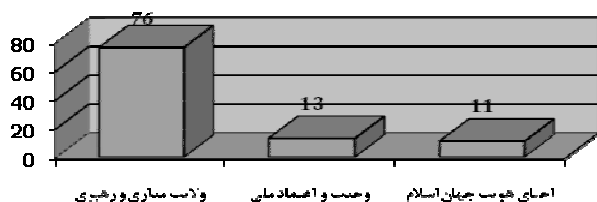

نمودار 1: سنجش فراوانی ابعاد قدرت نرم در کلام شهدا

اولین مقوله ای که از خلال تحلیل محتوای وصیت نامه شهدای دانشگاه امام صادق (ع) در زمینه استخراج مؤلفه‌های قدرت نرم به دست آمد، بُعد فرهنگی می‌باشد. این بُعد شامل مؤلفه‌های اصلی می‌باشد که عبارتند از:

۱. تأکید بر باورهای دینی و ایمان محوری
 ۲. تأکید بر جهاد و مجاهدت رزمندگان انقلابی
 ۳. تأکید بر عزت مداری و الگوگیری از قیام عاشورا
 ۴. تأکید بر توسعه علمی کشور
 ۵. تأکید بر حفظ انقلاب و پرچم داری انقلاب فرهنگی
- لازم به ذکر است که هر کدام از این مؤلفه‌ها نیز شامل نقاط تمرکز و جهت گیری‌هایی هستند که در مقاله ذکر شده است. مقوله دوم، مقوله ابعاد سیاسی قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران است که این بُعد نیز شامل مؤلفه‌های ذیل می‌باشند:

۱. تأکید بر ولایت مداری و رهبری
 ۲. تأکید بر وحدت و اعتماد ملی
 ۳. تأکید بر احیای هویت جهان اسلام
- در رابطه با مقولات سیاسی استخراج شده از جداول تحلیل محتوای وصیت نامه شهدای دانشگاه امام صادق (ع) نیز میزان فراوانی نسبی هر کدام از مقولات در نموداری به شرح ذیل استخراج و درج شده است:

نمودار 2: سنجش فراوانی مؤلفه‌های سیاسی قدرت نرم در کلام شهدا

مرهون انقلاب اسلامی و خون شهیدان آن هستند گوشزد می‌کنند که در راستای ارتقای سطح زندگی و معیشت مردم جامعه اسلامی و به خصوص خانواده شهدا تلاش کرده و بدانند که این انقلاب به برکت محرومان و مستضعفان و پابرهنگان به ثمر رسیده است و آنان متولی اصلی انقلاب هستند. این مفهوم را می‌توان تحت عنوان تأکید بر توسعه اقتصاد اسلامی بیان کرد.

نتیجه گیری

این تحقیق به دنبال این بود تا با بررسی وصیت نامه شهدای دانشگاه امام صادق (ع) به عنوان جوانانی دانشجو، نخبه، فرهیخته و دغدغه مند نظام و انقلاب این مطلب را بیان کند که شهدا به عنوان پرچم داران نهضت انقلاب اسلامی ایران و کسانی که جان خود را بر سر آرمان‌های انقلاب فدا کرده اند، در وصیت نامه‌های خود به چه ابعاد خاصی از قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران اشاره کرده و چه مواردی را مورد تأکید قرار داده اند.

نتایج حاصل از این تحقیق را در دو بخش می‌توان بیان نمود: بخش اول مفهوم واقعی قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران و بخش دوم تبیین این مفهوم از منظر شهدای دانشگاه امام صادق (ع) و کشف میزان اهمیت و تأثیرگذاری ابعاد و مقولات قدرت نرم که در سه بخش فرهنگی، سیاسی و اقتصادی دسته بندی شده اند.

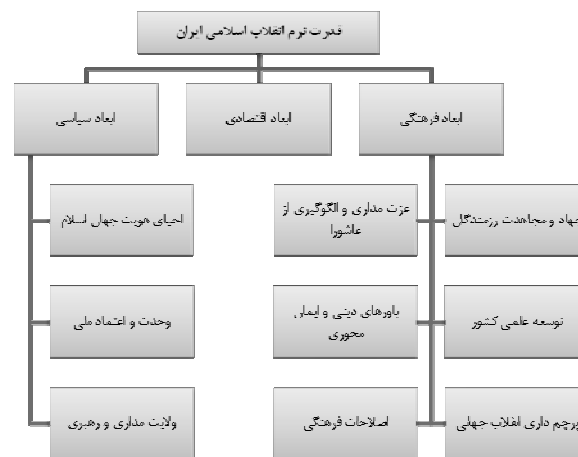
با توجه به اینکه این تحقیق به صورت اختصاصی در رابطه با تحلیل محتوای وصیت نامه شهدای دانشگاه امام صادق (ع) انجام شده است، بنابراین با توجه به استخراج بیش از یک هزار مضمون از وصیت نامه ۳۸ شهید این دانشگاه که در جداول تحلیل محتوا درج شده است و دسته بندی این مضامین در سه بخش فرهنگی، سیاسی و اقتصادی در نهایت موارد ذیل استخراج گردید.

مقوله ابعاد فرهنگی قدرت نرم نسبت به مقولات دیگر مانند ابعاد سیاسی و اقتصادی از حجم نسبتاً بالایی برخوردار بوده و خود بیانگر این مطلب است که مقوله فرهنگ در منظر شهدا به عنوان مهمترین مقوله لحاظ شده است. نمودار سنجش میزان فراوانی این مقولات به شرح ذیل است:

- ۵- حرّ عاملی، محمد بن حسن بن علی، تفصیل وسائل الشیعة إلی تحصیل مسائل الشریعة، قم: مؤسسه آل‌البیت (علیه‌السلام)، ۱۳۸۷.
- ۶- خامنه‌ای، سید علی، حدیث ولایت، تهران، ۱۳۸۹.
- ۷- خمینی، روح‌الله، صحیفه نور، تهران: انتشارات موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، چاپ سوم، ۱۳۸۲.
- ۸- درودیان، محمد، آغاز تا پایان، (سیری در جنگ ایران و عراق)، تهران: انتشارات سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ایران، مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۷۹.
- ۹- رشید، غلامعلی، بصیرت پاسداری، تهران: اداره سیاسی نمایندگی ولی فقیه در سپاه، ۱۳۸۷.
- ۱۰- سید رضی، نهج البلاغه، قم: انتشارات دارالهجره، بی‌تا.
- ۱۱- گلشن پژوه، محمود رضا، جمهوری اسلامی و قدرت نرم، تهران: معاونت پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی، ۱۳۸۷.
- ۱۲- مطهری مرتضی، خلاصه آثار، تهران: انتشارات صدرا، چاپ ششم، ۱۳۸۵.
- ۱۳- نای، جوزف، فرهنگ و قدرت در عصر اطلاعات، ترجمه علی صباغی، تهران: بی‌تا.
- ۱۴- نای، جوزف، قدرت نرم، ترجمه محمود عسگری، فصلنامه راهبردی دفاعی، سال دوم، شماره ۶، زمستان ۱۳۸۳.
- ۱۵- نای، جوزف، کاربرد قدرت نرم، ترجمه سیدرضا میرطاهر، تهران: نشر قومس، ۱۳۸۲.
- ۱۶- نغمه‌های سرخ، یادنامه شهدای دانشگاه امام صادق (ع)، تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق (ع)، چاپ اول، ۱۳۸۱.
- ۱۷- الویری، محسن، مسجد، ارتباطات و توسعه پایدار، فصلنامه علمی نامه صادق، انتشارات دانشگاه امام صادق (ع)، شماره ۳۱، تابستان ۱۳۸۶.
- ۱۸- هولستی، آل‌آر، تحلیل محتوا در علوم اجتماعی و انسانی، ترجمه نادر سالارزاده امیری، تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی، ۱۳۷۳.

بعد دیگری که در تحلیل محتوای وصیت‌نامه شهدا به عنوان یکی از مقولات قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران لحاظ شده است، بعد اقتصادی قدرت نرم می‌باشد که اگرچه حجم بسیار اندکی را به خود اختصاص داده لکن اشاره به آن و انتظارات و توقعاتی که از خلال وصایای شهدا پیرامون این بُعد به دست آمده است، بیانگر این مطلب است که شهیدان به این مسأله نیز بی‌توجه نبوده و در ضمن اشاره به ابعاد فرهنگی و سیاسی و توصیه به تقویت این ابعاد، به مسائل اقتصادی و تلاش برای بالا بردن سطح رفاه جامعه نیز اشاره کرده اند. این بعد دارای زیرشاخه نمی‌باشد و لذا به همین دلیل نمودار سنجش میزان فراوانی برای آن نیز لحاظ نشده است.

نهایت اینکه بر اساس آنچه از تحلیل محتوای وصیت‌نامه شهدای دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام) در رابطه با ابعاد و مؤلفه‌های قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران استخراج شده است، می‌توان مدل نهایی این تحقیق را چنین ترسیم نمود:

نمودار 3: مدل نهایی ابعاد و مؤلفه‌های قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران در کلام شهدا

مراجع

- ۱- قرآن مجید
- ۲- افتخاری، اصغر، قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران، فصلنامه مطالعات بسیج، شماره ۳۲، پاییز ۱۳۸۵.
- ۳- آرنه، هانا، قدرت مبتنی بر ارتباط، در کتاب استیون لوکس، قدرت فر انسانی و شر شیطانی، ترجمه فرهنگ رجایی، تهران: موسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی، ۱۳۷۰.
- ۴- بیکی، مهدی، قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران، تهران، انتشارات دانشگاه امام صادق (ع)، ۱۳۸۸.

This page is intentionally left blank